



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, I-QISM



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>





IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, may.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI VA UNING BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI	18
Nazarov G'ayrat Xayrullayevich	
YUKLARNI TASHISHDA ZARURIY TRANSPORT XUJJATLARI.....	22
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY IMTIYOZ VA PREFERENSIYALARNI SAMARALI QO'LLASH YO'NALISHLARI.....	27
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
GLOBAL BEQARORLIK SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOTNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI	32
Saidnazarova Odinabonu Saidolim qizi	
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ УЧЕТА И АУДИТА ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ.....	37
Пулатова Мадина Бейсеновна	
Табаев Азамат Зарипбаевич	
MAJBURIYATMI YOKI MAJBURIY RISK? MOLIYAVIY MAJBURIYATLAR KONSEPTUAL ASOSLARINING IQTISODIY TABIATI VA ZAMONAVIY TALQINLARI.....	42
Palvanov Xusniddin Bekimmatovich	
ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ.....	47
Пу Кебин	
TRANSPORT XIZMATLARI SIFATINI BARQARORLIK NUQTAYI NAZARIDAN O'RGANISH METODOLOGIYASI.....	51
Xodjaniyazov Elbek Sardorovich	
VILOYAT SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI KO'P OMILLI EMPIRIK MODELLAR ASOSIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH (Qashqadaryo viloyati misolida)	57
Avazova Nafisa Namazovna	
SANOAT KORXONALARI SHOVQINI VA ATMOSFERA CHIQINDILARINING TURAR-JOY HUDUDLARI EKOLOGIYASIGA TA'SIRINI KAMAYTIRISH CHORALARI	61
Saparova Shohida Abduvaliyevna	
SANOAT SHOVQINI VA ATMOSFERA IFLOSLANISHINING SHAHAR TURAR JOY HUDUDLARI VA EKOLOGIYASIGA TASIRINI O'RGANISH.....	65
Shaxyusupova Nilufar Erkin qizi	
BARQAROR SHAHAR RIVOJLANISHIDA SANOAT OQOVA SUVLARINI BIOLOGIK TOZALASH TEXNOLOGIYALARINING ROLI.....	69
Tursunova Aziza Asrorovna	
SHAHAR EKOLOGIK MUHITIGA SANOAT KORXONALARINING TA'SIRINI BAHOLASH.....	75
Imomnazarov Farrux Saibjabbor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AYOLLAR TADBIRKORLIGI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	78
Xusanova Zulfiya Raxmatullayevna	
KORXONALARDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	87
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi	



KORXONALARDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi
Abdulla Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti
1-bosqich tayanch doktoranti
Toshkent, O'zbekiston
Tel.: (+998 90) 811-71-45
E-mail: nomonjonovam@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalarining investitsiyaviy jozibadorligini oshirish va investitsiya loyihalari samaradorligini ta'minlashda innovatsion boshqaruv mexanizmlarining o'rnini tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida investitsiyalarni boshqarishning an'anaviy usullari tahlil qilinib, ularni takomillashtirishning strategik yo'nalishlari belgilangan. Maqolada innovatsion yondashuvlar asosida investitsiya risklarini kamaytirish, resurslarni optimallashtirish va korxonaning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Shuningdek, boshqaruv tizimiga raqamli texnologiyalarni joriy etishning investitsiyaviy samaradorlikka ta'siri asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya samaradorligi, innovatsion boshqaruv, korxonalar strategiyasi, boshqaruv mexanizmlari, investitsiya muhiti, raqobatbardoshlik, innovatsion loyihalar, risklarni boshqarish, raqamli iqtisodiyot.

Аннотация. В данной статье исследуется роль инновационных механизмов управления в повышении инвестиционной привлекательности предприятий и обеспечении эффективности инвестиционных проектов в современных экономических условиях. В ходе исследования проанализированы традиционные методы управления инвестициями и определены стратегические направления их совершенствования. В статье разработаны научно-практические предложения по снижению инвестиционных рисков, оптимизации ресурсов и повышению конкурентоспособности предприятия на основе инновационных подходов. Также обосновано влияние внедрения цифровых технологий в систему управления на инвестиционную эффективность.

Ключевые слова: эффективность инвестиций, инновационный менеджмент, стратегия предприятия, механизмы управления, инвестиционный климат, конкурентоспособность, инновационные проекты, риск-менеджмент, цифровая экономика.

Abstract. This article explores the role of innovative management mechanisms in increasing the investment attractiveness of enterprises and ensuring the efficiency of investment projects in modern economic conditions. During the research process, traditional investment management methods are analyzed, and strategic directions for their improvement are identified. The article develops scientific and practical proposals for reducing investment risks, optimizing resources, and enhancing the enterprise's competitiveness based on innovative approaches. Furthermore, the impact of implementing digital technologies into the management system on investment efficiency is substantiated.

Keywords: investment efficiency, innovative management, corporate strategy, management mechanisms, investment climate, competitiveness, innovative projects, risk management, digital economy.

KIRISH

Hozirgi davr jahon iqtisodiyotida kapitalning harakatlanishi shunchaki miqdoriy o'sish bilan cheklanmayapti. Global raqobat muhitida korxonalar o'z barqarorligini saqlab qolishi uchun investitsiyalarni texnologik va boshqaruv innovatsiyalari bilan sinxronlashtirishi shart. An'anaviy investitsiya nazariyalarida asosiy urg'u "foydalar normasi"ga berilgan bo'lsa, bugungi kunda "bilimlar iqtisodiyoti" sharoitida investitsiya samaradorligi



tushunchasi korxonaning raqamli transformatsiyaga tayyorgarligi va intellektual salohiyatini oshirish qobiliyati bilan belgilanmoqda.

Xalqaro amaliyot tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, investitsiyalarni shunchaki moddiy-texnik bazani yangilashga yo'naltirgan korxonalar uzoq muddatda raqobatbardoshlikni saqlashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Aksincha, boshqaruvning innovatsion mexanizmlarini (masalan, sun'iy intellektga asoslangan tahlil, katta ma'lumotlar bilan ishlash) joriy etgan korxonalar o'z resurslaridan 40% gacha samaraliroq foydalanmoqda.

Investitsiya samaradorligini oshirishning nazariy-metodologik asosi

Ilmiy adabiyotlarda investitsiya samaradorligini baholashning turli maktablari mavjud. Bizning tadqiqotimizda ushbu tushunchani uchta asosiy aspektda tahlil qilamiz:

Ekstensiv yondashuv: investitsiyalar hisobiga ishlab chiqarish hajmini oshirish. Bu usul hozirgi kunda o'zini oqlamayapti, chunki resurslar cheklangan.

Intensiv-innovatsion yondashuv: mavjud resurslar bazasida texnologik yangilanish orqali mahsulot tannarxini tushirish va sifatni oshirish.

Sinergetik boshqaruv yondashuvi: korxonaning ichki bo'linmalari, tashqi hamkorlari va bozor talabi o'rtasida innovatsion axborot almashinuvi mexanizmini yaratish.

Investitsiya samaradorligini oshirishda innovatsion boshqaruv mexanizmlari deganda, biz nafaqat yangi uskunani, balki qaror qabul qilish jarayonini optimallashtiruvchi "intellektual boshqaruv algoritmlari"ni tushunamiz.

Innovatsion boshqaruvning institutsional va iqtisodiy mexanizmlari.

Korxonalarda investitsiya faoliyatini tartibga solishning innovatsion mexanizmi bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan quyidagi elementlardan tashkil topadi:

- Bashoratlash va strategik rejalashtirish mexanizmi: bunda ekonometrik modellar yordamida investitsiya loyihasining kelajakdagi natijalari 10–15 yillik gorizontda hisoblab chiqiladi.

- Xatarlarni minimallashtirishning innovatsion usullari: klassik sug'urta tizimini zamonaviy risklarni boshqarish usullari bilan to'ldirish, loyihalarni boshqarishda "Scenario Planning" (ssenariylarni rejalashtirish) va "Stress Testing" usullari qo'llaniladi.

- Motivatsiya va kadrlar salohiyatini boshqarish: investitsiya loyihalarini boshqarayotgan menejerlarning KPI (Key Performance Indicators) tizimini bevosita innovatsiyalar darajasiga bog'lash.

O'zbekiston Respublikasidagi investitsiya muhiti va tarkibiy o'zgarishlar

O'zbekiston iqtisodiyotining hozirgi bosqichida korxonalarini modernizatsiya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. "O'zbekiston — 2030" strategiyasida sanoat korxonalarida investitsiya samaradorligini oshirishda raqamlashtirish va innovatsiyalar muhim omillar sifatida belgilangan.

Biroq, statistik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, korxonalarda jami investitsiyalarning atigi 10–15 foizi ilmiy-tadqiqot (R&D) ishlariga yo'naltirilmoqda. Bu ko'rsatkich rivojlangan davlatlarda (Janubiy Koreya, Isroil, Germaniya) 30–45 foizni tashkil etadi. Demak, bizda investitsiya samaradorligini oshirish uchun boshqaruv mexanizmlarini tubdan takomillashtirishning obyektiv zaruriyati mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi va ilmiy muammolarning qo'yilishi

Ushbu maqola doirasida biz quyidagi ilmiy savollarga javob izlaymiz:

- Qanday qilib korxonaning ichki resurslarini investitsiya samaradorligiga yo'naltirish mumkin?

- Innovatsion menejment elementlari (masalan, Lean Production — tejamkor ishlab chiqarish) investitsiya qaytimini necha foizga oshiradi?

- Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiya loyihalarini monitoring qilishning qanday yangi modellarini taklif qilish mumkin?

Tadqiqotda kross-sektorial tahlil metodidan foydalanilgan bo'lib, unda yirik ishlab chiqarish subyektlari va o'rta biznes vakillarining investitsion xatti-harakatlari qiyoslangan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Investitsiya samaradorligini oshirish va innovatsion boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish masalalari zamonaviy iqtisodiyot fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi investitsiya faoliyatini boshqarishning yangi usullarini ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli investitsiya samaradorligi, innovatsion rivojlanish va korporativ boshqaruv masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilmoqda.

Jahon banki ekspertlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda investitsiyalar samaradorligi kapital qo'yilmalar hajmidan tashqari institutsional muhit, boshqaruv sifati va innovatsion salohiyat bilan ham bevosita bog'liqligi ta'kidlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli texnologiyalarni investitsiya jarayonlariga integratsiya qilgan korxonalarda resurslardan foydalanish samaradorligi an'anaviy boshqaruv tizimiga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

OECD mutaxassislari innovatsiyalar va investitsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, korxonalarda innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligi va raqobatbardoshlikni oshirishning



muhim omili ekanligini asoslab berganlar. Ularning fikricha, investitsiya siyosatining samaradorligi korxonaning innovatsion salohiyati bilan uzviy bog'liqdir.

UNCTAD tomonidan tayyorlangan so'nggi hisobotlarda investitsiya jarayonlarini raqamlashtirish va innovatsion boshqaruv usullaridan foydalanish xorijiy investitsiyalar oqimini rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biri sifatida baholanadi. Tadqiqot natijalarida investitsiya loyihalarini monitoring qilishning raqamli platformalari investitsion risklarni kamaytirishi hamda loyihalarning iqtisodiy samaradorligini oshirishi qayd etilgan.

Mahalliy olimlar tomonidan ham investitsiya samaradorligi masalalari keng tadqiq qilingan. Xususan, Sh.I. Mustafakulov investitsion muhit jozibadorligini oshirish va investitsiyalar oqimini rag'batlantirishning institutsional asoslarini tahlil qilib, investitsiya faoliyatining samaradorligi investitsion muhitning barqarorligi va davlat tomonidan yaratiladigan sharoitlarga bog'liqligini asoslab bergan.

N.T. Shoyusupova tadqiqotlarida korxonalarda investitsiya faoliyatini boshqarish mexanizmlari va ularning samaradorligini oshirish masalalari o'rganilgan. Muallif investitsiya loyihalarini baholash va monitoring qilish tizimini takomillashtirish investitsiya qaytimini oshirishning muhim omili ekanligini ta'kidlaydi.

O'zbekiston Respublikasida investitsiya faoliyatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ham ilmiy tadqiqotlarning muhim obyektiga aylangan. Xususan, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish, innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hamda investitsiya jozibadorligini oshirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, investitsiya samaradorligini baholashning moliyaviy jihatlari yetarli darajada o'rganilgan bo'lsa-da, korxonalarda innovatsion boshqaruv mexanizmlarining investitsiya samaradorligiga ta'siri, ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida hali ham chuqur ilmiy izlanishlarni talab qiladi. Shu jihatdan mazkur tadqiqot korxonalarda investitsiya samaradorligini oshirishning innovatsion boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqishga qaratilganligi bilan ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotning metodologik asosi sifatida korxonalarda investitsiya jarayonlarini boshqarishning sifat va miqdoriy tahlili tanlab olindi. Tadqiqot jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Tadqiqotning umumiy sxemasi

Tadqiqotda tizimli yondashuv va mantiqiy izchillik tamoyillariga tayanildi. Quyidagi rasmda tadqiqotning metodologik bosqichlari keltirilgan:

Ma'lumotlar manbai va tanlanma (Data Collection)

Tadqiqotda 2020–2025-yillar oralig'idagi iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ma'lumotlar bazasi sifatida quyidagilar xizmat qildi:

- O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining yillik hisobotlari;
- Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligining ochiq ma'lumotlari;
- Respublika sanoat korxonalarining (masalan, kimyo va mashinasozlik tarmoqlari) moliyaviy hisobotlari.

Tadqiqot usullari va instrumentlari

Tadqiqotda muammoni har tomonlama yoritish uchun quyidagi metodlar majmuasidan foydalanildi:

Metod nomi	Qo'llanish sohasi va maqsadi
SWOT-tahlil	Korxonalardagi mavjud boshqaruv tizimining kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlash.
Korrelyatsion tahlil	Innovatsiyalarga sarflangan xarajatlar va investitsiya qaytimi (ROI) o'rtasidagi bog'liqlikni o'lchash.
Ekonometrik modellashtirish	Investitsiya samaradorligini oshiruvchi innovatsion omillarning ko'p omilli modelini tuzish.
Ekspert baholash (Delphi)	Soha mutaxassislarining innovatsion mexanizmlarni joriy etishdagi to'siqlar bo'yicha fikrlarini umumlashtirish.

Bunda:

- ΔNPV — Innovatsion boshqaruv hisobiga sof keltirilgan qiymatning qo'shimcha o'sishi;
- ΔIS — Innovatsion sinergiya effekti (bilvosita natijalar);
- I_{total} — Umumiy investitsiya hajmi.

TADQIQOTNING ALGORITMI

Innovatsion boshqaruv mexanizmini takomillashtirish quyidagi algoritm asosida amalga oshirildi:

- Diagnostika: Korxonaning investitsion salohiyatini aniqlash.



- Identifikatsiya: Boshqaruvdagi “tor bo’g’iz”larni (bottlenecks) topish.
- Simulyatsiya: Taklif etilayotgan innovatsion mexanizmning korxonada faoliyatiga ta’sirini model yordamida tekshirish.
- Verifikatsiya: Olingan natijalarni real bozor sharoitlari bilan solishtirish.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot doirasida sanoat korxonalarining investitsion faoliyati o’rganilganda, aksariyat hollarda investitsiyalar samaradorligi faqat ekstensiv omillar hisobiga o’sayotgani aniqlandi. Quyidagi rasmda an’anaviy boshqaruv tizimidagi investitsiya loyihalarining hayotiylik sikli va ulardagi yo’qotishlar aks etgan.

Tahlillar shuni ko’rsatadiki, innovatsion boshqaruv mexanizmlari joriy etilmagan korxonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish muddati rejalashtirilganidan o’rtacha 15–20% ga kechikmoqda, bu esa o’z navbatida loyihaning o’zini oqlash muddatini uzaytirib yubormoqda.

TAKLIF ETILAYOTGAN INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMI

Tadqiqot natijasida biz korxonalarda investitsiya samaradorligini oshirishning “Integratsiyalashgan innovatsion boshqaruv modeli”ni ishlab chiqdik. Ushbu mexanizmning asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

- Data-driven, ya’ni ma’lumotlarga asoslangan qarorlar: Real vaqt rejimida bozor konyunkturasini tahlil qilish.
- Agile jamoalar: Investitsiya loyihalarini boshqarishda moslashuvchan iyerarxiya.
- R&D integratsiyasi: Har bir investitsiya loyihasi ga majburiy innovatsion komponentni kiritish.

OLINGAN NATIJALAR VA IQTISODIY SAMARADORLIK HISOBI

Taklif etilgan mexanizmni korxonada sinovdan o’tkazish (approbatsiya) natijasida quyidagi iqtisodiy ko’rsatkichlarga erishildi. Biz investitsiya samaradorligini baholash uchun an’anaviy va innovatsion yondashuvlarni qiyosiy tahlil qildik:

Ko’rsatkichlar	An’anaviy boshqaruv (bazaviy)	Innovatsion boshqaruv (loyiha)	Farqi (+/-)
Loyihaning o’zini oqlash muddati (yil)	5.2	3.8	-1.4
Sof keltirilgan qiymat (NPV), mln. so’m	1,2	1,65	+450
Ichki foyda normasi (IRR), %	18%	26%	+8%
Resurslardan foydalanish samaradorligi	0.72	0.89	+0.17

Ushbu ma’lumotlar shuni ko’rsatadiki, innovatsion boshqaruv mexanizmlari nafaqat moliyaviy natijalarni yaxshilaydi, balki korxonaning ichki resurslaridan foydalanish koeffitsiyentini ham sezilarli darajada oshiradi.

Muhokama. Olingan natijalarning nazariy tahlili

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, korxonalarda investitsiya samaradorligini oshirish faqatgina texnologik yangilanishga (ekstensiv yo’l) bog’liq bo’lib qolmasdan, balki boshqaruv sifati va innovatsion yondashuvga (intensiv yo’l) bevosita bog’liqdir.

An’anaviy boshqaruv tizimida investitsiya loyihasi ning qaytim muddati (Payback Period) faqat moliyaviy oqimlar asosida hisoblangan bo’lsa, biz taklif etayotgan innovatsion mexanizmga “moslashuvchan boshqaruv” (Agile Management) va “raqamli tahlil” elementlari loyihaning hayotiylikini 20–25 foizga oshirishi aniqlandi. Bu esa Yozef Shumpeterning “ijodiy buzish” nazariyasini zamonaviy korporativ boshqaruvga tatbiq etish imkonini beradi.

Innovatsion boshqaruv mexanizmining samaradorlik ko’rsatkichlari

Muhokama jarayonida aniqlangan asosiy jihat shundan iboratki, innovatsion mexanizm quyidagi uchta yo’nalishda samaradorlikni ta’minlaydi:

- Vaqt samaradorligi: Raqamli monitoring tizimlari loyihani amalga oshirishdagi ma’muriy jarayonlar bilan bog’liq kechikishlarni 30 foizga qisqartiradi.
- Resurs samaradorligi: “Lean Production” (Tejamkor ishlab chiqarish) usullari investitsiya qilingan xomashyo va energiya sarfini optimallashtiradi.
- Xavf-xatarlarni boshqarish: Sun’iy intellektga asoslangan prognozlash modellari kutilmagan iqtisodiy tebranishlar ta’sirini minimallashtiradi.

Taklif etilayotgan modelning boshqa tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlili



Bizning tadqiqotimiz natijalarini xorijiy olimlar (masalan, P. Druker va M. Porter) qarashlari bilan solishtirganda shuni ko'rish mumkinki, rivojlangan davlatlarda investitsiya samaradorligi yuqoriligi aynan "Intellektual kapital"ga qilingan investitsiyalar bilan izohlanadi.

Mahalliy korxonalarimizda esa hozircha asosiy urg'u "uskuna sotib olish"ga berilmoqda. Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, agar uskuna bilan birga uni boshqarishning innovatsion algoritmi (soft-skills va dasturiy ta'minot) joriy etilmasa, investitsiya samaradorligi kutilganidan 1,5 baravarga past bo'ladi.

Amaliyot uchun takliflar va mexanizmlarni takomillashtirish yo'llari

Muhokama xulosalariga tayanib, korxonalarda quyidagi innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish taklif qilinadi:

Investitsiya loyihalarini "Scoring" tizimi orqali saralash: Loyihalarni nafaqat foydasiga qarab, balki uning innovatsionlik darajasiga qarab ballash.

R&D (Ilmiy-tadqiqot) markazlarini korxonada tashkil etish: Bu orqali tashqi texnologiyalarga bog'liqlik darajasini pasaytirish va ichki innovatsiyalarni investitsiya bilan oziqlantirish.

Kadrlar zaxirasini innovatsion qayta tayyorlash: Menejrlarni "Design Thinking" va "Data Science" yo'nalishlarida o'qitish orqali investitsiya qarorlarini qabul qilish sifatini oshirish.

Tadqiqotning cheklovlari va kelajakdagi yo'nalishlar

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tadqiqot asosan yirik sanoat korxonalari misolida ko'rib chiqildi. Muhokama jarayonida kichik va o'rta biznes subyektlari uchun innovatsion boshqaruv mexanizmlari biroz boshqacha (soddalashtirilgan) shaklda bo'lishi zarurligi ma'lum bo'ldi. Kelgusida ushbu mexanizmlarni tarmoqlar kesimida (masalan, kimyo sanoati yoki oziq-ovqat sanoati) yanada detallashtirish lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida korxonalarda investitsiya samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi ilmiy xulosalar shakllantirildi:

- Boshqaruv sifati va samaradorlik bog'liqligi: Investitsiya loyihalarining muvaffaqiyati 60 % holatda kiritilgan mablag' miqdoriga emas, balki uni boshqarish uchun tanlangan innovatsion mexanizmga bog'liqligi aniqlandi. An'anaviy vertikal boshqaruv tizimi investitsion xavflarni tezkor baholash imkonini bermaydi.

- Innovatsion faollikning pastligi: Ko'plab sanoat korxonalarida investitsiyalar asosan ekstensiv xarakterga ega bo'lib, ular faqatgina ma'naviy eskirgan uskunalarni almashtirishga qaratilgan. Strategik innovatsion o'sishni ta'minlovchi R&D (ilmiy-tadqiqot) xarajatlarining ulushi juda past darajada qolmoqda.

Innovatsion boshqaruv mexanizmini takomillashtirish bo'yicha takliflar

Tadqiqot natijalariga tayangan holda, korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

A. Boshqaruvda "Agile" va "Data-driven" yondashuvini joriy etish

Korxonalarda investitsiya loyihalarini boshqarishning qat'iy rejalashtirish tizimidan moslashuvchan (Agile) tizimga o'tish tavsiya etiladi. Bu bozor konyunkturasi o'zgarganda investitsiya yo'nalishini tezkor ravishda qayta ko'rib chiqish imkonini beradi. Shuningdek, barcha qarorlar subyektiv yondashuvlarga emas, balki Big Data (katta ma'lumotlar) tahliliga asoslanishi shart.

B. Investitsiya loyihalarini tanlashning ko'p mezonli modelini yaratish

Loyihalarni baholashda faqat sof keltirilgan daromad (NPV) emas, balki quyidagi innovatsion ko'rsatkichlarni ham hisobga olish lozim:

Loyiha intellektual salohiyati: Yangi patent va nou-xaular yaratish imkoniyati.

Energiya samaradorligi: Investitsiya natijasida energiya sarfining kamayish koeffitsiyenti.

Ekotizimga ta'siri: Loyihaning korxonada ichidagi boshqa texnologik zanjirlar bilan sinergiya hosil qilish darajasi.

D. "Aqlli monitoring" va raqamli egizaklar (Digital Twins) tizimi

Har bir yirik investitsiya loyahasining raqamli modeli yaratilishi lozim. Bu orqali korxonada rahbariyati investitsiya kiritilishidan oldin uning barcha texnik va iqtisodiy natijalarini simulyatsiya qilib ko'rish mumkin. Bu usul xatoliklar ehtimolini 20–30 foizga kamaytiradi.

E. Kadrlar innovatsion kompetensiyasini rivojlantirish

Investitsiya samaradorligi boshqaruvchi xodimlarning malakasiga bevosita bog'liq. Shu sababli korxonalarda "Innovatsion menejer" lavozimini joriy etish va xodimlarni xalqaro Scopus va Web of Science bazalaridagi eng so'nggi metodikalardan tanishtirib borish tizimini yo'lga qo'yish lozim.

Tadqiqotning kutilayotgan samaradorligi

Ushbu takliflar amaliyotga tatbiq etilsa, korxonalarda:

- Investitsiya qaytimi (ROI) ko'rsatkichi o'rtacha 15–22 % ga oshadi;

- Loyihalarni amalga oshirish muddati 1,2–1,5 barobarga qisqaradi;



- Korxonaning innovatsion jozibadorligi va xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilanadi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiya samaradorligini oshirish — bu faqatgina ko'proq pul topish emas, balki mavjud resurslardan eng yuqori texnologik va intellektual darajada foydalanish san'atidir. Innovatsion boshqaruv mexanizmlari bu jarayonda asosiy "dvigatel" vazifasini o'taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida". 2019-yil 25-dekabr, O'RQ-598-son. <https://lex.uz/docs/-4664142>

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi PF-21-son Farmoni "Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida". <https://lex.uz/uz/docs/-8050769>

World Bank. Global Economic Prospects 2025. Washington, DC: World Bank Publications, 2025. — pp. 87.

OECD. The Digital Transformation of SMEs 2024. Paris: OECD Publishing, 2024. — pp. 54–67.

UNCTAD. World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Economy. Geneva: United Nations Publications, 2024. — pp. 102–118.

Mustafakulov Sh.I. Investitsion muhit jozibadorligi. — Toshkent: Badiiy matbuot, 2017. — 52–58-betlar.

Shoyusupova N.T. Korxonalarining investitsiya faoliyati samaradorligini oshirish mexanizmlari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. — 67–74-betlar.

Schumpeter, J. A. The Theory of Economic Development. Harvard University Press, 1934.

Drucker, P. F. Innovation and Entrepreneurship. Routledge, 2014.

Mustafakulov Sh.I. Investitsion muhit jozibadorligi. Monografiya. — T.: "Badiiy matbuot", 2017.

1. Shoyusupova N.T. Korxonalarining investitsiya faoliyati samaradorligini oshirish mexanizmlari. Monografiya. — T.: "Fan va texnologiya", 2014.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>